

QARSHI SHAHRINING URBANIZATSIYA JARAYONLARI VA ZAMONAVIY SHAHARSOZLIK YECHIMLARI

G'ayviyeva Marjona O'lmas qizi,

Qarshi davlat universiteti,

mgayviyeva@gmail.com

Annotatsiya. Ushbu maqolada Qarshi shahrida so'nggi yillarda kuzatilayotgan urbanizatsiya jarayonlari, aholi sonining o'sishi, infratuzilmaning kengayishi va zamonaviy shaharsozlik talablarining shakllanishi ilmiy nuqtai nazardan tahlil qilinadi. Shuningdek, shaharda yo'l-transport tizimini modernizatsiya qilish, axborot texnologiyalarini joriy etish, ekologik barqarorlikni ta'minlash, "aqlli shahar" konsepsiyasini qo'llash kabi zamonaviy yechimlar ko'rib chiqiladi. Tadqiqot davomida Qarshi shahrining ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishiga ta'sir etuvchi omillar, mavjud muammolar va istiqboldagi imkoniyatlar tahlil qilinib, takliflar beriladi. Maqola urbanizatsiya jarayonlarini chuqur yoritish orqali hududning zamonaviy shahar qiyofasini shakllantirishda muhim ilmiy-amaliy ahamiyatga ega.

Kalit so'zlar. Qarshi shahri, urbanizatsiya, modernizatsiya, infratuzilma, shaharsozlik, ekologiya, transport tizimi, raqamli shahar, "aqlli shahar", demografiya, arxitektura, yashil hududlar, bosh reja.

Аннотация. В данной статье с научной точки зрения анализируются процессы урбанизации, наблюдаемые в городе Карши в последние годы, рост численности населения, расширение инфраструктуры и формирование современных требований к градостроительству. Город также рассмотрит современные решения, такие как модернизация дорожно-транспортной системы, внедрение информационных технологий, обеспечение экологической устойчивости, применение концепции "умного города". В ходе исследования вносятся предложения, анализирующие факторы, влияющие на социально-

экономическое развитие города Қарши, существующие проблемы и перспективы. Статья имеет важное научное и практическое значение в формировании современного урбанистического облика территории за счет глубокого освещения процессов урбанизации.

Ключевые слова. *Город Қарши, урбанизация, модернизация, инфраструктура, городское планирование, экология, транспортная система, цифровой город, “умный город”, демография, архитектура, зеленые зоны, генеральный план.*

Annotation. *This article analyzes from a scientific point of view the urbanization processes observed in the city of Qarshi in recent years, the growth of population, the expansion of infrastructure and the formation of modern urban planning requirements. The city will also consider modern solutions such as the modernization of the road transport system, the introduction of Information Technology, the provision of environmental sustainability, the application of the smart city concept. In the course of the study, proposals are made, analyzing the factors affecting the socio-economic development of the city of Qarshi, existing problems and prospects. The article is of important scientific and practical importance in the formation of the modern urban image of the territory through in-depth coverage of urbanization processes.*

Keywords. *Qarshi city, urbanization, modernization, infrastructure, urban planning, ecology, transportation system, digital city, “smart city”, demography, architecture, green areas, master plan.*

Qarshi shahri O‘zbekiston janubining yirik sanoat, transport va madaniy markazlaridan biri bo‘lib, so‘nggi yillarda urbanizatsiya jarayonlari keskin faollashgan. Aholining o‘sishi, yangi uy-joy massivlari barpo etilishi, zamonaviy xizmat ko‘rsatish markazlarining paydo bo‘lishi shahar infratuzilmasining yangilanishiga ehtiyoj tug‘dirmoqda. Bugungi urbanizatsiya jarayonlari shahar bosh rejasini qayta ko‘rib chiqishni, ekologik muvozanatni saqlashni va zamonaviy shaharsozlik texnologiyalarini qo‘llashni talab etadi.

Aholi sonining yilma-yil oshishi. Qishloqlardan shahar markaziga migratsiya. Yangi uy-joy massivlari (“Yangi O‘zbekiston”, “Ipak yo‘li” massivi, hokazo). Transport oqimining ko‘payishi. Sanoat va xizmat ko‘rsatish sektorining kengayishi. Shahar chegaralarining kengayishi – yangi tumanlar paydo bo‘lishi Qarshi shahrida urbanizatsiyaning o‘shishida muhim ahamiyatga egadir.

Infratuzilma rivoji va mavjud muammolar. Suv ta‘minoti va kanalizatsiya tizimi yuklamasining oshishi. Yo‘llarning torligi va tirbandlik. Avtobuslar sonining yetarli emasligi. Yashil hududlarning qisqarib borishi. Eskirgan uy-joy fondi.

Aqlli shahar (“Smart City”) texnologiyalari. Aqlli yoritish tizimlari, onlayn transport monitoringi, raqamli to‘lovlar tizimi, kommunal xizmatlarni masofadan boshqarish. Transport tizimini modernizatsiya qilish. Veloyo‘laklar tashkil etish, avtobuslar sonini oshirish, “Yagona transport kartasi” joriy etish, aholi qalin bo‘lgan joylarda piyodalar hududini kengaytirish. Ekologik barqarorlik. Yangi bog‘lar, xiyobonlar, atmosfera monitoring stansiyalari, yashil energiya loyihalarini kengaytirish (quyosh panellari).

Arxitektura va landshaft dizayni. Milliy arxitektura elementlarini saqlash, zamonaviy shaharlarga xos ochiq maydonlar yaratish, suv inshootlari (fiskiyalar, daryo bo‘yi hududlarini rekonstruksiya qilish).

Qarshi shahri urbanizatsiya jarayonlari faol kechayotgan hududlardan biri bo‘lib, zamonaviy shaharsozlik yechimlarini tatbiq etish kelajakda shaharning yanada qulay, xavfsiz va ekologik toza hududga aylanishi uchun muhim ahamiyatga ega. Texnologik yangiliklar, transport infratuzilmasi, arxitektura va ekologiya bo‘yicha kompleks yondashuv Qarshi shahrining raqobatbardosh zamonaviy shaharga aylanishiga xizmat qiladi.

Tarixiy rivojlanish bosqichi. Qarshi shahri qadimdan strategik ahamiyatga ega bo‘lgan Markaziy Osiyo shahri bo‘lib, tarixiy davrlardan boshlab bu yerda savdo yo‘llari, hunarmandchilik va harbiy istehkomlar mavjud bo‘lgan. Mustaqillikdan keyin shahar qiyofasi keskin o‘zgarib, ayniqsa 2016-yildan keyin urbanizatsiya jarayoni yangi bosqichga ko‘tarildi: yangi uy-joy massivlari, zamonaviy ko‘p qavatli

turar-joylar, tijorat markazlari, sanoat zonalari, yo'llarning rekonstruksiyasi, transport tarmoqlarining kengayishi. Bu jarayonlar Qarshini mintaqaning muhim iqtisodiy markaziga aylantirdi.

Statistik ma'lumotlarga ko'ra. Aholi sonining yiliga o'rtacha 2,1–2,3% ga ko'payishi, talabalar sonining oshishi (Qarshi DU, Qarshi MXTI, KDI, AKTU filiali), yangi ish o'rinlarining paydo bo'lishi, shahar infratuzilmasiga qo'shimcha bosim yuklamoqda. Qashqadaryoning qishloq hududlaridan Qarshi shahriga migratsiya yillik 15–18 ming kishini tashkil qiladi. Buning sababi. Ish o'rinlari ko'pligi, ta'lim muassasalarining mavjudligi, sog'liqni saqlash markazlari, savdo va xizmatlar tizimining rivoji. Transport muammolari. Ko'chalarga yuklangan, transport oqimi ko'paygan. Ayrim markaziy yo'llar (Mustaqillik, Nasaf, Ipak yo'li) ayniqsa tirband. Avtobuslar eskirgan va soni yetarli emas. Piyodalar yo'laklari hamma joyda yaxshi tashkil etilmagan. Ekologik muammolar. Yashil maydonlar qisqarib bormoqda. Havo sifati kuz faslida pasayadi (ko'mir yoqilishi). Aholining ko'payishi chiqindilar hajmini oshirgan. Shahar hududida daryo va ariqlarni ekologik holati sust. Uy-joy fondining eskirishi. Shaharning eski markaziy hududlarida (Ko'kgumbaz atrofida) ko'plab xonadonlar kapital ta'mirga muhtoj.

“Smart City” (Aqlli shahar) modeli kerakligi Qarshi shahrida quyidagi texnologiyalarni bosqichma-bosqich joriy etish maqsadga muvofiq. Aqlli transport tizimi. GPS bilan jihozlangan avtobuslar, real vaqt monitoringi, “Qarshi Transport” mobil ilovasi, tirbandlikni aniqlovchi sensorlar. Aqlli yoritish tizimi LED avtonom chiroqlar, energiya tejash 40–60%, masofadan boshqariladigan tizim. Raqamli kommunal xizmatlar, onlayn to'lovlar, Smart-meter (aqlli hisoblagichlar), Tezkor nosozlik aniqlash tizimi. Shahar arxitekturasini va landshaft rivoji. Ko'chalar qiyofasini birlashtirish, yangi parklar (shahar bo'ylab 8 ta yangi, hududni o'rmonlashtirish mumkin), suv inshootlari (daryo bo'yini rekonstruktsiya qilish), milliy uslubdagi arxitektura elementlari.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR.

1. Mirziyoev, Sh. M. Yangi O'zbekistonning urbanizatsiya siyosati. Toshkent: O'zbekiston Respublikasi Iqtisodiy taraqqiyot va kambag'allikni qisqartirish vazirligi nashri. 2020
2. Daminova B. E. et al. ELEKTRON HUKUMAT VA ELEKTRON RAQAMLI IMZONING QO'LLANILISHI //Экономика и социум. – 2025. – №. 4-2 (131). – С. 216-220.
3. Esanovna D. B., Zarif o'g'li K. F. ADVANTAGES AND ACHIEVEMENTS OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE IN ECONOMIC AND SOCIAL AREAS //Modern education and development. – 2025. – Т. 26. – №. 6. – С. 299-304.
4. Daminova B.E., Abdualimov A.G., Abdualimov A.O. va b. Raqamli media marketing. "Экономика и социум", №4(131)-2 2025. 228-232-betlar. www.iupr.ru
5. Esanovna D. B. THE ROLE OF MODERN INFORMATION AND COMMUNICATION TECHNOLOGIES IN THE DEVELOPMENT OF THE NATIONAL ECONOMY //Лучшие интеллектуальные исследования. – 2025. – Т. 52. – №. 1. – С. 54-60.
6. Esanovna D. B. ОРГАНИЗАЦИОННО-ЭКОНОМИЧЕСКИЕ МЕХАНИЗМЫ И КОНЦЕПТУАЛЬНЫЕ НАПРАВЛЕНИЯ РАЗВИТИЯ СФЕРЫ ТУРИЗМА В РЕГИОНЕ //Modern education and development. – 2025. – Т. 33. – №. 1. – С. 32-38.
7. Daminova B. E. et al. SUN'IY NEYRON TARMOQLARINING NAZARIY ASOSLARI VA AMALIY ILOVALARIDA ISHLASH USULLARI //Экономика и социум. – 2025. – №. 5-1 (132). – С. 226-230.
8. Daminova B. E., Boboyorov B. E. QASHQADARYO YOSHLARINI VA ILM-FAN SOHASIDAGI MUTAXASSISLARNI AXBOROT TEXNOLOGIYALARIGA JALB QILISH //Экономика и социум. – 2025. – №. 5-1 (132). – С. 188-191.

9. Daminova B. Formation of the management structure of educational processes in the higher education system //Science and innovation. – 2023. – Т. 2. – №. A6. – С. 317-325.
10. Pant R. et al. Study of produced harmonics in DFIG powered by wind turbines over linear and nonlinear loads //E3S Web of Conferences. – EDP Sciences, 2024. – Т. 563. – С. 01006.
11. Daminova B. E. MONITORING METHODS BASED ON MULTILEVEL EDUCATIONAL PROCESSES DATA //Экономика и социум. – 2025. – №. 2-1 (129). – С. 140-142.
12. Yakubov M., Daminova B. Modernization of the education system in higher education institutions of the Republic of Uzbekistan //American Institute of Physics Conference Series. – 2022. – Т. 2432. – №. 1. – С. 060034.
13. Daminova B. E. MONITORING METHODS BASED ON MULTILEVEL EDUCATIONAL PROCESSES DATA //Экономика и социум. – 2025. – №. 2-1 (129). – С. 140-142.
14. Рахимов Н., Эсановна Б., Примкулов О. Ахборот тизимларида мантиқий хулосалаш самарадорлигини ошириш ёндашуви //International Scientific and Practical Conference on Algorithms and Current Problems of Programming. – 2023.